

УДК 336.64

Я. М. Гринчишин,  
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання,  
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

## **ЧИННИКИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ**

Y. M. Grynychshyn,  
PhD in Economics, associate professor of the department of Finance of Business Entities,  
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

### **FACTORS OF ANTI-CRISIS FINANCIAL MANAGEMENT OF ENTERPRISES**

*У статті розглянуті аргументи на користь антикризового фінансового менеджменту підприємств. Перший чинник пов'язаний з невирішеністю концептуальних підходів щодо організації управління підприємствами, що перебувають у скрутному становищі. Крім цього, мікроекономічна теорія криз досі не сформована, дослідження кризи підприємства ігнорується багатьма дослідниками фінансів. Другим аргументом на користь антикризового фінансового менеджменту є системна складність його об'єкта – фінансової кризи. Це проявляється як в різноманітності підходів до визначення кризи, так і в обмеженості її розуміння багатьма авторами, що відповідно накладає негативний ефект на антикризове управління.*

*Третій чинник антикризового фінансового управління пов'язаний з ускладненням фінансів, важливістю окремих фінансових механізмів у попередженні кризових явищ та управлінні підприємствами, що перебувають у скрутному становищі. Це пов'язано, по-перше, з розширенням і поглибленням антикризових функцій фінансового менеджменту в ході його розвитку. По-друге, ускладнення фінансового менеджменту значною мірою пов'язане з ускладненням стандартів фінансового обліку та звітності, можливістю їх безпосереднього впливу на попередження кризових явищ.*

*Четвертим аргументом на користь антикризового фінансового менеджменту є важливість нормативно-правового регулювання процесу оздоровлення проблемних підприємств. Надзвичайно низьке місце України за показником вирішення проблем неплатоспроможності в рейтингу «Doing Business» вимагає суттєвого вдосконалення законодавства, що регулює управління підприємствами, які перебувають у скрутному становищі, та його узгодження з нормативно-правовими актами ЄС.*

*The article discusses the arguments in favor of anti-crisis financial management of enterprises. The first factor is connected with the unresolved conceptual approaches to the organization of management of enterprises in a financial difficulty. In addition, the microeconomic theory of crises is still not formed, the study of the crisis of the enterprise is ignored by many researchers of finance.*

*The second argument in the usefulness of anti-crisis financial management is the system complexity of its object, which is the financial crisis. This is manifested in both the diversity of approaches to*

*the definition of the crisis and in the limited understanding of the crisis by many authors, which accordingly has a negative impact on crisis management.*

*The third factor of the anti-crisis financial management is related to the complexity of finances, the importance of certain financial mechanisms in preventing crises and managing enterprises in difficulty. This is due, firstly, to the expansion and deepening of anti-crisis functions of financial management during its development. Secondly, the complication of financial management is largely due to the complication of financial accounting and reporting standards, the possibility of their direct impact on the prevention of crisis phenomena.*

*The fourth argument in favor of anti-crisis financial management is the importance of regulatory and regulatory regulation of the process of recovery of problem enterprises. The extremely low ranking of Ukraine in the «Doing Business» rating on the indicator of resolving insolvency requires a significant improvement in the legislation governing the management of enterprises in difficulty and its alignment with the EU legal acts.*

**Ключові слова:** *фінансова криза підприємств, антикризовий фінансовий менеджмент, чинники антикризового фінансового менеджменту, нормативно-правове регулювання проблем неплатоспроможності.*

**Key words:** *financial crisis of enterprises, anti-crisis management financial management, factors of anti-crisis financial management, legal regulation of resolving insolvency.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Важливість антикризового фінансового менеджменту впливає насамперед з місця, яке займають фінанси в загальній системі управління підприємством. Фінанси є фундаментальною частиною для забезпечення стійкості підприємства протягом довгого часу [1, с. 157]. Як показують результати досліджень, такі компанії як страхова корпорація AIG та інвестиційний банк Lehman Brothers не опинилися б у кризі, якщо б їх фінансові рішення були засновані на своєчасних попереджувальних антикризових заходах.

Важливість наукових досліджень з питань антикризового управління фінансами підприємств зумовлюється понятійною, структурною і змістовною неупорядкованістю. На необхідність активного і постійного розвитку теорій фінансового менеджменту, зумовленого динамічним і складним характером оточуючого середовища, наголошують чимало науковців [2, с. 39; 3, с. 131]. Дослідження теоретичних основ формування управління фінансовою кризою підприємств може допомогти в розробці відповідних концепцій і парадигм, механізмів виходу з кризи і запобігання їй [4, с. 536].

Особливістю антикризового фінансового управління в порівнянні з іншими функціональними видами управління підприємством є те, що прийняття управлінських рішень часто здійснюється в обстановці зниження керованості підприємством, дефіциту часу, високого ступеня невизначеності, конфліктності інтересів різних груп працівників [5, с. 72].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми управління фінансами підприємств в кризових умовах досліджують такі науковці як Терещенко О.О., Сіліна І.В., Метельов А.Е., Бойкова А.В. та інші. Однак, більшість з них розглядає даний вид управління як «аксіому», тобто без належного теоретико-методологічного обґрунтування причин виникнення та розвитку.

**Метою статті** є дослідження чинників, що зумовлюють необхідність антикризового фінансового менеджменту на підприємствах в сучасних умовах.

**Виклад основного матеріалу.** Аргументи на користь антикризового фінансового менеджменту підприємств полягають в кількох аспектах.

По-перше, важливість антикризового фінансового менеджменту пояснюється невирішеністю концептуальних підходів щодо організації управління підприємствами, що перебувають у скрутному становищі. Без твердої концепції, яка визначає рамки дослідження, воно втрачає свою легітимність і ризикує не ідентифікувати досліджуване явище [6, с. 3]. Концепція «crisis-management», яка є поширеною в західних країнах, є надто загальною і не враховує всіх аспектів, що стосуються фінансової діяльності підприємства в кризовому режимі, застосування профілактичних заходів [7, с. 28]. Вітчизняній концепції антикризового управління теж не вистачає дослідження всіх сучасних аспектів, пов'язаних з попередженням фінансової кризи та її подоланням, або в ширшому розумінні – з управлінням фінансовою кризою. Водночас, майже всі парадигми антикризового управління, що пропонуються окремими науковцями стосуються фінансів [8, с. 103-111]. Тому виникає необхідність проведення системних досліджень з питань формування цілісної наукової парадигми антикризового управління фінансами підприємств, визначення функціональних та інституційних особливостей антикризового фінансового менеджменту [9, с. 3]. Додатковим аргументом на користь

антикризового фінансового менеджменту можна вважати несформованість мікроекономічної теорії криз, ігнорування дослідження криз підприємства багатьма дослідниками фінансів.

По-друге, важливість і необхідність антикризового фінансового управління впливає з складності його об'єкта – фінансової кризи. Будь-яка з криз проявляється у динаміці фінансово-економічних показників підприємства і в підсумку може перерости у фінансову та привести до економічної неспроможності, тобто до банкрутства підприємства [10, с. 6]. Деякі науковці вважають окремі кризи (постачання, виробництва, реалізації тощо) локальними, а фінансову кризу – системною [11, с. 6]. Також варто відзначити різноманітність підходів до визначення фінансової кризи (криза-процес, криза-стан, криза-подія), що в кінцевому рахунку впливає і на диференціацію механізмів антикризового управління.

Слід зазначити, що розуміння фінансової кризи та відповідно антикризового фінансового управління деяких науковців є дещо звуженим. Так, Сіліна І. В. вважає, що даний вид управління стосується лише фінансової діяльності [12, с. 45-49]. Однак, рамки сучасної фінансової політики, в тому числі антикризової, не обмежуються питаннями управління фінансами підприємств [13, с. 3].

Вузький підхід можна спостерігати і в більшості зарубіжних дослідників, що трактують фінансову кризу як «financial distress». Фінансові труднощі вони ототожнюють з кризою, яка з'являється тоді, коли підприємство не в змозі погасити свої борги. Однак такий підхід є обмеженим і не дозволяє дослідити динаміку фінансової кризи, причини, симптоми, етапи та інші параметри. Такі недоліки, у свою чергу, не дозволяють розробити ефективні профілактичні антикризові заходи. Підвищення динамічності чинників кризи і чутливості до неї вимагає застосування своєчасних антикризових заходів, що полягають у моніторингу факторів кризи і створенні запасу часу для їх нейтралізації.

По-третє, виділення антикризового фінансового менеджменту в окремий напрямок зумовлюється ускладненням фінансів, важливістю окремих фінансових механізмів у попередженні кризових явищ та управлінні підприємствами, що перебувають у скрутному становищі. В більшості посібників з фінансового менеджменту антикризове фінансове управління виділене в окрему тему, виходячи з функцій фінансового менеджменту, як специфічної галузі управління підприємством. Однак, таке групування функцій є необґрунтованим, оскільки антикризове фінансове управління передбачає також управління активами, капіталом, грошовими потоками. До того ж антикризове фінансове управління розглядається багатьма авторами як управління при загрозі банкрутства, тобто звужено. Перегрупування функцій та їх найменувань теж не вирішить всіх питань пов'язаних з антикризовим фінансовим управлінням, особливо з його профілактичними і попереджувальними аспектами

Ускладнення фінансового менеджменту значною мірою пов'язане з ускладненням стандартів фінансового обліку та звітності, можливістю їх безпосереднього впливу на попередження кризових явищ. Підтвердженням цього є створення під час світової фінансової кризи 2007-2008 рр. спільними зусиллями Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) та американської Ради зі стандартів фінансової звітності (FASB) антикризової групи Financial Crisis Advisory Group (FCAG).

Роль облікових інструментів (стандартів, положень) у фінансовому менеджменті постійно поглиблюється, оскільки об'єкт антикризового управління стає безпосередньо пов'язаний з інформаційним потоком [14, с. 100]. Деякі принципи бухгалтерського обліку вважаються також принципами (або концепціями) у фінансах. Наприклад, концепція діючого підприємства згідно стандартів фінансового обліку передбачає оцінювання фінансового стану підприємства, результати якого можуть свідчити про існування певних ризиків і невизначеностей у функціонуванні підприємства. Тому цілком обґрунтованим є твердження науковців, що антикризове фінансове управління засноване на теорії і практиці бухгалтерського обліку [7, с. 7].

Починаючи з 50-60-х років XIX ст., коли фінансовий менеджмент виділився як окрема наука, його розвиток відбувався у сторону розширення і поглиблення антикризових функцій. Так, на рубежі XIX-XX ст. появились методи оптимізації структури капіталу, були створені системи показників, що використовуються для управління підприємствами різних галузей. У 30-і роки XX ст. були розроблені перші моделі прогнозування банкрутства компаній, методи оцінки фінансових ризиків. У 50-60-і роки XX ст. появились дисконтні методи оцінки інвестиційних проектів, методи ефективного управління фінансами з використанням фондових інструментів, збалансована система показників, методи управління вільним залишком грошових засобів, методи підтримки стратегічно вибіркових темпів росту [15, с. 21-35]. Ускладнення фінансового менеджменту зумовило виділення певних його складових в окремі напрями, такі як, фінансовий аналіз, інвестиційний аналіз, оцінювання вартості майна підприємств.

По-четверте, механізм антикризового фінансового менеджменту, на нашу думку, не обмежується лише діями підприємств щодо попередження і подолання кризових ситуацій, а включає також нормативно-правове регулювання процесів оздоровлення неплатоспроможних підприємств. Показник, в якому концентруються параметри вирішення проблем неплатоспроможності, визначається щороку Світовим банком в рейтингу «Doing Business». Якщо за 7 останніх років Україна в загальному рейтингу легкості ведення бізнесу піднялася з 145 місця на 76 місце, то в рейтингу вирішення проблем неплатоспроможності змін майже не відбулося (відповідно 150 і 149 місце) [16]. Тому законодавство, що регулює управління підприємствами, які перебувають у скрутному становищі, вимагає суттєвого вдосконалення та узгодження з нормативно-правовими актами ЄС. Рекомендації ЄС запобігають ліквідації підприємств, які є життєздатними, але опинилися у фінансовій кризі, дозволяючи їм реструктуризацію на ранній стадії, і тому максимізують загальну вартість кредиторам, співробітникам, власникам та економіки в цілому.

**Висновки.** Розвиток антикризового фінансового менеджменту є об'єктивно обумовлений. Чинники, що спричинюють виокремлення та еволюцію даного виду управління, пов'язані з необхідністю вдосконалення концептуальних підходів щодо організації управління кризовими підприємствами, ускладненням окремих фінансових механізмів антикризового спрямування.

#### Література.

1. Amat O. Effects of the crisis on the functioning of companies / O. Amat // *Paradigmes: economia productiva i coneixement*. – 2009. – Issue no. 2. – P. 156-163.
2. Chang S. J. A Theoretical Discussion on Financial Theory: What Should We Teach and How? / S. J. Chang // *Journal of economics and finance education*. – 2005. – Volume 4. – Number 2. – P. 39-48.
3. Аксенов Е.П. Закономерности развития финансового менеджмента / Е.П. Аксенов // *Вестник Томского государственного университета*. – 2010. – С. 125-131
4. Goldstein I. Corporate finance theory: Introduction to special issue / I. Goldstein, D. Hackbarth // *Journal of Corporate Finance*. – 2014. – № 29. – P. 535–541.
5. Метелёв А.Е. Теоретические основы гармонистического подхода в управлении финансовым кризисом предприятия: Монография. 2-е изд., перераб. и доп. / А.Е. Метелёв, И.С. Метелёв. – Омск, Омский институт (филиал) РГТЭУ. – 2010. – 383 с.
6. Бойкова А.В. Преодоление экономической несостоятельности предприятия в рамках антикризисного управления : автореф. дисс. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями и комплексами: промышленность)» / А.В. Бойкова // *Российский заочный институт текстильной и легкой промышленности*. – М.: 2011. – 38 с.
7. Aba-Bulgu M. Financial Crisis Management: Application to SMEs in Australia / Aba-Bulgu M. // *Victoria University*. – 2005. – 384 p.
8. Moczyłowska Joanna M. Paradygmaty zarządzania - weryfikacja w dobie kryzysu / Joanna M. Moczyłowska // *Zrównowagony rozwój przedsiębiorstw, praca zbiorowa pod redakcją M. Ciska, B. Domańskiej-Szarugi*. – Warszawa, Wydawnictwo Studio EMKA. – 2010. – S. 103-111.
9. Терещенко О. О. Антикризове управління фінансами підприємств : дис... д-ра экон. Наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / О. О. Терещенко // *Київський національний економічний ун-т. – К.*, 2005. – 40 с.
10. Махлин Г. Антикризисное управление предприятием: функция или процесс? / Г. Махлин // *Антикризисное управление*. – 2008. – № 2. – С. 6-7.
11. Коваль Л.П. Діагностика та запобігання банкрутству сільськогосподарських підприємств. Автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Л.П. Коваль // *Львівський національний аграрний університет*. – Львів – 2008. – 22 с.
12. Сіліна І. В. Концептуальні основи антикризового фінансового управління підприємством / І. В. Сіліна // *Агросвіт*. – 2015. – № 22. – С. 45-49.
13. Макаров А.С. Развитие теории и методологии формирования финансовой политики организации / А.С. Макаров // Автореф. дисс. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / А.С. Макаров // *Марийский государственный технический университет*. – Йошкар-Ола. – 2011. – 40 с.
14. Gruszczyński M. Issues in modelling the financial distress and bankruptcy of companies / M. Gruszczyński // *Quantitative methods in economics*. – 2015. – No. 1. – Vol. XVI – P. 96-107.
15. Шуклов Л.В. Финансовый менеджмент в условиях кризиса: Опыт компаний малого и среднего бизнеса / Л.В. Шуклов // М.: Либроком, 2010. – 240 с.
16. Doing business (2018). Ranking of countries. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/rankings>.

#### References.

1. Amat, O. (2009). "Effects of the crisis on the functioning of companies", *Paradigmes: economia productiva i coneixement*, Issue no. 2, pp. 156-163.
2. Chang, S. J. (2005). "A Theoretical Discussion on Financial Theory: What Should We Teach and How?", *Journal of economics and finance education*, Volume 4, Number 2, pp. 39-48.
3. Aksenov, Ye.P. (2010). "Regularities in the development of financial management". *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universita*, pp. 125-131.
4. Goldstein, I. (2014). "Corporate finance theory: Introduction to special issue", *Journal of Corporate Finance*, № 29, pp. 535–541.
5. Metelov, A.Ye. and Metelov, I.S. (2010). *Theoretical bases of the harmonious approach in the management of the financial crisis of the enterprise*, Monografiya. 2-ye izd., pererab. i dop., Omskiy institut (filial) RGTEU, Omsk, Russian Federation.
6. Boykova, A.V. (2011). "Overcoming the economic insolvency of an enterprise within the framework of crisis management", Grand Ph.D. Thesis, Economics and management of the national economy (economy, organization and management of enterprises, industries and complexes: industry), Russian extramural Institute of Textile and Light Industry, Moscow, Russian Federation.

7. Aba-Bulgu , M. (2005). *Financial Crisis Management: Application to SMEs in Australia*. Victoria University.
8. Moczyłowska, Joanna M. (2010). "Paradygmaty zarządzania - weryfikacja w dobie kryzysu". *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw, praca zbiorowa* pod redakcją M. Ciska, B. Domańskiej-Szarugi, Warszawa, Wydawnictwo Studio EMKA.
9. Tereshchenko, O.O. (2005). "Crisis Finance Management of the Enterprises", Grand Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
10. Makhlin, G. (2008). "Anti-crisis management of an enterprise: function or process?", *Antikrizisnoye upravleniye*, № 2, pp. 6-7.
11. Koval, L.P. (2008). "Diagnostics and prevention of bankruptcy of agricultural enterprises", Ph.D. Thesis, economics and enterprise management (by type of economic activity), Lviv National Agrarian University, Lviv, Ukraine
12. Sílina, Í. V. (2015). "Conceptual bases of the crisis financial management of the enterprise", *Agrosvít*, № 22, pp. 45-49.
13. Makarov, A.S. (2011). "Development of the theory and methodology of forming the financial policy of the organization", Grand Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit, Mari State Technical University, Yoshkar-Ola, Russian Federation.
14. Gruszczyński, M. (2015). "Issues in modelling the financial distress and bankruptcy of companies" *Quantitative methods in economics*, No. 1, Vol. XVI, pp. 96-107.
15. Shuklov, L.V. (2010). *Financial Management in a Crisis: The Experience of Small and Medium-Sized Businesses*, Librokom, Moscow, Russian Federation.
16. Doing business (2018). Ranking of countries. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://espanol.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>

Стаття надійшла до редакції 19.05.2018 р.